

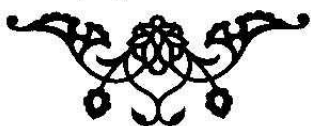
تتميز جليل من كتاب

الهمم للابن

في التبحر

الشيخ مصطفى السيد

دار مؤمنين العابدین

درآمد

شاید حدود پنج قرن است که کتاب «الهدایة فی النحو»، به عنوان یک متن درسی قابل قبول جا افتاده باشد و نکته بسیار عجیب این است که تمامی تلاشها برای شناخت نویسنده اش به درب بسته خورده است. در پژوهش های تاریخی، فهرستی بلند از کسان پیشنهاد می شود که شاید این کتاب، تراوش قلم یکی از آنان باشد؛ کسانی همچون عبد الجلیل غزنوی (احتمالاً زیسته در قرن هفت یا هشت هجری)، ابو حیان نحوی (در گذشته به سال ۷۴۵ هجری) و حتی دختر گمنام ابن حاجب نحوی!

کهن ترین نسخه یافته شده از این کتاب، نسخه کتابخانه غوث علی شاه پاکستان است که تاریخ ۹۱۲ هجری، پایان کتابتش است. و پس از آن، نسخه کتابخانه مرعشی به تاریخ ۱۱۰۰ هجری است. و نسخه های پس از آن، به تدریج دستخوش تهذیب و تصحیح و تغییر و تحریف گشته است که شاید به

اقتضای مقبولیت یک متن درسی در حوزه های مختلف - با تنوع سلیقه ها و رویکردها - بوده باشد.

در بالای صفحه نخست نسخه کتابخانه غوث علی شاه به خطی غیر از خط کاتب نسخه، نوشته است: «هدایة النحو فی علم النحو تصنیف أبو حیان» و در میانه همان صفحه به قلمی دیگر نوشته است: «مصنف کتاب هدایة النحو مولانا أبو الجبار» که میتواند تصحیف همان أبو حیان باشد.

به هر حال، به گواهی سطور نخست کتاب «الهدایة»، آن کتاب بر اساس فهرست کتاب «الکافیة» عثمان بن عمر کردی معروف به ابن حاجب (۵۷۰ - ۴۶۱ هجری) تنظیم گشته است.

عبدالرحمن جامی (۸۱۷ - ۸۹۸ هجری) کتابی دارد به نام «الفوائد الضیائیة» که در علم نحو است و برای فرزندش ضیاء الدین (۸۸۲ - ۹۱۹ هجری) نوشته و آن هم بر اساس کتاب «الکافیة» تبویب شده است. در صفحه نخست آن کتاب نوشته: «نفعه الله تعالی بها وسائر المبتدیین من أصحاب التحصیل»، و در صفحه نخست کتاب «الهدایة» آمده: «لئلا یشوش ذهن المبتدی...»

تعبیر کم استعمال «مبتدی» برای شاگرد تازه کار در این دو کتاب و قرابت عجیب عبارات دو کتاب، می تواند نام جامی را به عنوان یک احتمال قوی به فهرست بلند کسان شایسته تألیف اضافه کند.

متن جا افتاده و مورد پذیرش کتاب «الهدایة»، بهانه ای شد تا دوباره سراغش رویم و قلم ویرایش بر آن برانیم.

به مقتضای سلیقه های نوین ویرایشی، تغییراتی نه چندان اندک در پاراگراف بندی و عنوان گذاری دادیم و برای روان سازی متن، از شماره گذاری استفاده نمودیم و البته جهت تکمیل فایده، مثالها و گویچه هایی از متن، از تیغ ویرایش ویرایش ما در امان نمانده است. متن حاضر درسنامه ای است که از جهت فهرست و شیوه نگارش، شبیه کتاب «الهدایة» است که قرن هاست مقبول افتاده است. امیدواریم به کار آید و قبول افتد.

مصطفی اسکندری

مدرسه علمیه حضرت باقر العلوم علیه السلام

مشهد - ۱۳۹۹